

Rhufeiniaid

Rhifedd: Atebion

Enw: _____

Dosbarth Cofrestru: _____

Athro Mathemateg: _____

Llenwch y Rhifau Rhufeinig:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
XXI	XXII	XXIII	XXIV	XXV	XXVI	XXVII	XXVIII	XXIX	XXX
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
XXXI	XXXII	XXXIII	XXXIV	XXXV	XXXVI	XXXVII	XXXVIII	XXXIX	XL
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
XLI	XLII	XLIII	XLIV	XLV	XLVI	XLVII	XLVIII	XLIX	L
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
LI	LII	LIII	LIV	LV	LVI	LVII	LVIII	LIX	LX
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
LXI	LXII	LXIII	LXIV	LXV	LXVI	LXVII	LXVIII	LXIX	LXX
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
LXXI	LXXII	LXXIII	LXXIV	LXXV	LXXVI	LXXVII	LXXVIII	LXXIX	LXXX
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
LXXXI	LXXXII	LXXXIII	LXXXIV	LXXXV	LXXXVI	LXXXVII	LXXXVIII	LXXXIX	XC
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
XCI	XCII	XCIII	XCIV	XCV	XCVI	XCVII	XCVIII	XCIX	C

Kwdr: Dr. Gareth Evans, www.mathemateg.com, 29 Gorffennaf 2025

Rhufeiniaid Rhifedd

Cyfarwyddiadau:

Llenwch yr atebion yn y bocsys cyn marcio'ch gwaith gan ddefnyddio'r atebion gan yr athro.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 01

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $4 \times 7 = 28$	2) $27 + 34 = 61$	3) $27 \div 3 = 9$
4) $3 \text{ m} = 300 \text{ cm}$	5) Tynnwch 37c o £1.21 = £0.84 neu 84c	6) $\frac{1}{2}$ awr cyn 14:03 = 13:33
7) Chwarter o 24 = 6	8) $1.2 + 1.9 = 3.1$	9) 50% o 14 = 7

Dinesydd

10) Sawl hanner sydd mewn $3\frac{1}{2}$? 7	11) Cymedr 10, 5, 3 = 6	12) Amrediad 1, 3, 2, 4 = 3
13) 9.55 i un lle degol = 9.6	14) $8 - 6 \div 2 = 5$	15) $2^3 = 8$
16) $\sqrt{16} = 4$	17) 35% fel degolyn = 0.35	18) 3 awr = 180 munud

Ymerawdwr

19) $5 \times 0.6 = 3$	20) Cilydd $\frac{3}{4}$ yw $\frac{4}{3}$	21) Arwynebedd petryal 8 cm wrth 3 cm = 24 cm ²
22) $80 \times 0.1 = 8$	23) $43 - 68 = -25$	24) 20% o 14 = 2.8
25) Mae darn o gaws 250 g yn costio £1.80. Faint yw'r gost fesul 100 g? £0.72		

Hanes

Tua 2,000 o flynyddoedd yn ôl, roedd dinas Rhufain yn Yr Eidal yn gartref i Ymerodraeth (Empire) enfawr a oedd yn ymestyn dros Ewrop, Gogledd Affrica ag Asia.

Ar ei fwyaf, roedd yr Ymerodraeth yn teyrnasu dros 45 miliwn o bobl. Tyfodd Rhufain o fod yn dref fach i fod yn ddinas enfawr.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 02

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $2 \times 12 = 24$	2) $63 + 20 = 83$	3) $30 \div 5 = 6$
4) $5 \text{ cm} = 50 \text{ mm}$	5) $5^2 = 25$	6) Ochrau mewn pentagon = 5
7) $\frac{1}{4} = 25\%$	8) $14 \times 2 = 28$	9) $50\% \text{ o } 16 = 8$

Dinesydd

10) Perimedwr petryal $8 \text{ cm wrth } 5 \text{ cm} = 26 \text{ cm}$	11) Cymedr 1, 2, 3, 4, 5 = 3	12) Amrediad 1, 2, 3, 4, 5 = 4
13) 0.246 i ddau le degol = 0.25	14) $2 + 4 \times 6 = 26$	15) $30\% \text{ o } 40 = 12$
16) $\sqrt{36} = 6$	17) 25% fel ffracsiwn = $\frac{1}{4}$	18) 3 diwrnod = 72 awr

Ymerawdwr

19) $3 \times 2.4 = 7.2$	20) $(3 + 5) \times 4 = 32$	21) Cyfaint ciwb efo ochrau 3 cm = 27 cm^3
22) $4 \div 0.5 = 8$	23) $1.6 - 0.7 = 0.9$	24) 253 i un ffigur ystyrlon = 300
25) Sawl cacen 49c mae Claudius yn gallu prynu efo papur £5? 10		

Hanes

Yn ôl y chwedl, sefydlwyd Rhufain gan yr efeilliaid **Romulus** a **Remus**, yn y flwyddyn 753 C.C. Gadawyd y brodyr i foddi yn yr afon Tiber gan eu hewythr blin, ond fe achubwyd y bechgyn ifanc gan flaidd (gweler y cerflun ar y dde).

Penderfynodd yr efeilliaid ddechrau dinas newydd, ond nid oeddent yn gallu cytuno ble i'w leoli. Yn ystod un ffrae, fe laddwyd Remus. Penderfynodd Romulus enwi'r ddinas newydd ar ei ôl.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 03

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $6 \times 5 = 30$	2) $19 + 13 = 32$	3) $28 \div 2 = 14$
4) $1 \text{ kg} = 1,000 \text{ g}$	5) $6^2 = 36$	6) $7 - 10 = -3$
7) $\frac{1}{2} = 50\%$	8) $13 \times 3 = 39$	9) $10\% \text{ o } 70 = 7$

Dinesydd

10) Arwynebedd petryal $4 \text{ cm wrth } 3 \text{ cm} = 12 \text{ cm}^2$	11) Cymedr $3, 2, 7 = 4$	12) Amrediad $8, 4, 9 = 5$
13) 12.36 i un lle degol = 12.4	14) $4 + 5 \times 2 = 14$	15) $20\% \text{ o } 15 = 3$
16) $\sqrt{9} = 3$	17) 24% fel degolyn = 0.24	18) 2 funud = 120 eiliad

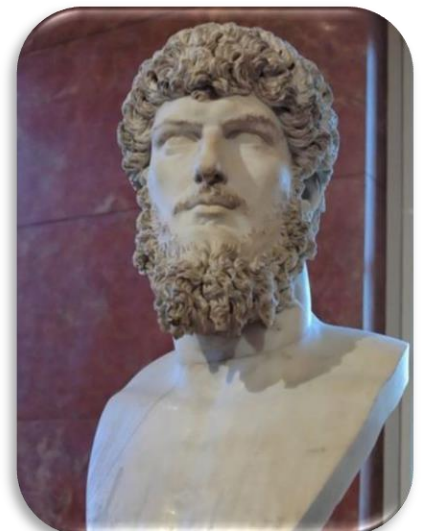
Ymerawdwr

19) $4 \times 0.3 = 1.2$	20) Perimedwr petryal $6 \text{ cm wrth } 3.5 \text{ cm} = 19 \text{ cm}$	21) Cyfaint ciwboid $2 \text{ cm wrth } 3 \text{ cm wrth } 4 \text{ cm} = 24 \text{ cm}^3$
22) $2.4 \div 0.4 = 6$	23) $147 - 89 = 58$	24) 5.208 i'r uned agosaf = 5
25) $49 \times 6 = 294$		

Hanes

Yn y dyddiau cynnar, brenhinoedd oedd yn teyrnasu Rhufain. Yn ôl y chwedl, Romulus oedd y brenin cyntaf.

Y brenin olaf oedd **Tarquinius Superbus** (gweler y penddelw ar y dde), a yrrwyd allan gan bobl Rhufain yn y flwyddyn 509 C.C. Sefydlwyd system **weriniaethol** (*republic*) yn lle'r **frenhiniaeth** (*monarchy*). Yn y system yma, roedd **dau gonswl** yn cael eu hethol bob blwyddyn, fel na allai'r un ohonynt fynd yn rhy bwerus.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 04

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Canolbwyntio ar: Talgrynnu

Gladiator

1) 582 i'r 10 agosaf = 580	2) 28 i'r 10 agosaf = 30	3) 389 i'r 10 agosaf = 390
4) 283 i'r 100 agosaf = 300	5) 2,829 i'r 100 agosaf = 2,800	6) 13,532 i'r 100 agosaf = 13,500
7) 4,327 i'r 1,000 agosaf = 4,000	8) 14,872 i'r 1,000 agosaf = 15,000	9) 624,239 i'r 1,000 agosaf = 624,000

Dinesydd

10) 3.27 i'r uned agosaf = 3	11) 8.06 i'r uned agosaf = 8	12) 213.81 i'r uned agosaf = 214
13) 7.21 i un lle degol = 7.2	14) 82.35 i un lle degol = 82.4	15) 4.98 i un lle degol = 5.0
16) 12.372 i ddau le degol = 12.37	17) 287.027 i ddau le degol = 287.03	18) 1,245.72502 i ddau le degol = 1,245.73

Ymerawdwr

19) 83 i un ffigur ystyrion = 80	20) 7,622 i un ffigur ystyrion = 8,000	21) 0.0023 i un ffigur ystyrion = 0.002
22) 278 i ddau ffigur ystyrion = 280	23) 92,345 i ddau ffigur ystyrion = 92,000	24) 0.002352 i ddau ffigur ystyrion = 0.0024
25) Cyfrifwch $2 + 7 \times 3$, gan roi eich ateb i un ffigur ystyrion. 20		

Hanes

Wrth i'r weriniaeth Rufeinig dyfu mewn grym, felly hefyd gwnaeth ei fyddin. Nid oedd y ddau gonswl na'r seneddwr eraill bob amser yn gallu rheoli'r fyddin. Yn 49 C.C., **cadfridog** (*general*) mwyaf pwerus Rhufain oedd **Iŵl Cesar**. Ei freuddwyd oedd rheoli Rhufain fel brenin unwaith eto. Nid oedd y seneddwr yn hoffi'r syniad yma, felly fe laddwyd Cesar ganddynt yn 44 C.C.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 05

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $3 \times 8 = 24$	2) Deg munud ar ôl 1:54 p.m. = 2:04 p.m.	3) $14 + 28 = 42$
4) 1 litr = 1,000 ml	5) $15 \div 2 = 7.5$	6) $0.4 + 0.2 = 0.6$
7) $\pounds 1.23 + \pounds 0.17 = \pounds 1.40$	8) Mehefin = 30 diwrnod	9) 10% o $\pounds 200 = \pounds 20$

Dinesydd

10) Arwynebedd petryal 6 cm wrth 8 cm = 48 cm²	11) Canolrif 3, 2, 7 = 3	12) 65% fel degolyn = 0.65
13) 9.6 i'r uned agosaf = 10	14) $5 - 2 + 3 = 6$	15) $2 \times 26 = 52$
16) $7^2 = 49$	17) Hanner 70 = 35	18) 13:42 yn y cloc 12 awr = 1:42 p.m.

Ymerawdwr

19) $5 + 0.2 + 0.14 = 5.34$	20) Mae gan giwb 6 wyneb	21) $3 \div 0.25 = 12$
22) $\frac{1}{2} + \frac{1}{4} = \frac{3}{4}$	23) Cylchwch y rhif mwyaf: 0.23 22% $\frac{1}{4}$	24) 23.5 i un ffigur ystyrion = 20
25) Beth yw cyfanswm y deg eilrif cyntaf, gan gychwyn efo 2? 110		

Hanes

Yn dilyn lladd Iŵl Cesar, datblygodd **rhyfel cartref** yn Rhufain rhwng y gweriniaethwyr a chefnogwyr Cesar. Wedi buddugoliaeth ger **Gwlff Actium**, ar arfordir Gwald Groeg, daeth **Octavianus**, nai Cesar, yn rheolwr Rhufain, yn 27 C.C. Newidiodd ei enw i **Augustus**, ac ystyrir ef fel yr **Ymerawdwr** (Emperor) cyntaf.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 06

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $9 + 15 = 24$	2) $9 \times 6 = 54$	3) $70 \div 5 = 14$
4) $2\frac{1}{2} \text{ kg} = 2,500 \text{ g}$	5) $50\% \text{ o } 42 = 21$	6) Ionawr = 31 diwrnod
7) $\frac{1}{4} = 25\%$	8) $13 + 14 + 15 = 42$	9) $\text{£}2.50 \times 3 = \text{£}7.50$

Dinesydd

10) $6 - -2 = 8$	11) Modd 3, 2, 7, 2 = 2	12) Cymedr 6, 5, 4, 3 = 4.5
13) 98.7 i'r uned agosaf = 99	14) $\frac{3}{10} \text{ o } 70 = 21$	15) $4.6 + 5.4 = 10$
16) $435 + 565 = 1,000$	17) 0.32 fel canran = 32%	18) Arwynebedd triongl efo sail 4 cm ag uchder 3 cm = 6 cm^2

Ymerawdwr

19) $7 \times 0.8 = 5.6$	20) $1.2 \div 2 = 0.6$	21) $2^4 = 16$
22) $7 + 3 \times 4 = 19$	23) $40\% \text{ o } \text{£}20 = \text{£}8$	24) 473,204 i ddau ffigur ystyrlon = $470,000$
25) Mae moron yn costio 12c am 100 g. Beth yw cost 500 g o foron? 60c		

Hanes

Erbyn y flwyddyn 41 O.C., **Claudius** oedd yr Ymerawdwr Rhufeinig. Efe oedd y 4ydd Ymerawdwr, a'r cyntaf i gael ei eni tu allan i'r Eidal.

Yn 43 O.C., danfonodd bedair lleng (*legion*) i geisio concro Prydain. Nid oedd lŵl Cesar na **Caligula** gynt wedi gallu gwneud hyn – ond cafodd Claudius fwy o lwyddiant. Yn dilyn yr ymgyrchoedd cyntaf, teithiodd Claudius ei hun i **Camulodunum** (Colchester heddiw) gyda milwyr ychwanegol ac eliffantod rhyfel!

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 07

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $24 + 7 = 31$	2) $7 \times 8 = 56$	3) $30 \div 4 = 7.5$
4) $1\frac{3}{4} \text{ m} = 175 \text{ cm}$	5) $25\% \text{ o } 24 = 6$	6) Ebrill = 30 diwrnod
7) $\frac{1}{5} = 20\%$	8) $28 - 11 - 7 = 10$	9) $\text{£}1.30 \times 4 = \text{£}5.20$

Dinesydd

10) $7 + -3 = 4$	11) Canolrif 4, 6, 8, 10 = 7	12) Amrediad 6, 4, 2, 8 = 6
13) 19.07 i'r uned agosaf = 19	14) $\frac{7}{10} \text{ o } 60 = 42$	15) $7.7 + 2.3 = 10$
16) $873 + 127 = 1,000$	17) 0.86 fel canran = 86%	18) Arwynebedd triongl efo sail 6 cm ag uchder 4 cm = 12 cm^2

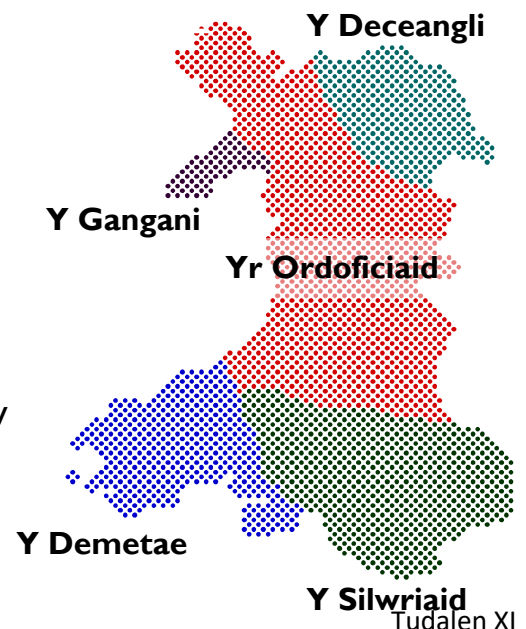
Ymerawdwr

19) $3 \times 0.2 = 0.6$	20) $3.6 \div 3 = 1.2$	21) Cilydd $\frac{2}{7}$ yw $\frac{7}{2}$ neu 3.5
22) $9 - 6 \div 2 = 6$	23) $60\% \text{ o } \text{£}50 = \text{£}30$	24) 21,468 i un ffigur ystyrlon = 20,000
25) $30.2 - 2.04 = 28.16$		

Hanes

Ymosododd byddin Claudius ar Gymru tua'r flwyddyn 48 O.C., pum mlynedd ar ôl iddynt gyrraedd Prydain Fawr.

Ar y pryd, nid oedd Cymru'n bodoli fel yr ydym yn ei adnabod heddiw. Roedd nifer o **lwythi Celtaidd** (Celtic tribes) yn byw yn y wlad, fel sy'n cael eu dangos ar y map. Nid ydym yn gwybod pa mor hir y bu'r llwythi yma yn byw yng Nghymru cyn i'r Rhufeiniaid gyrraedd.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 08

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Canolbwyntio ar: Canrannau

Gladiator

1) $50\% \circ 30 = 15$	2) $50\% \circ 140 = 70$	3) $50\% \circ 19 = 9.5$
4) $10\% \circ 60 = 6$	5) $10\% \circ 170 = 17$	6) $10\% \circ 85 = 8.5$
7) $25\% \circ £40 = £10$	8) $25\% \circ £120 = £30$	9) $25\% \circ £32 = £8$

Dinesydd

10) $20\% \circ 40 = 8$	11) $30\% \circ 80 = 24$	12) $40\% \circ 40 = 16$
13) 45% fel degolyn = 0.45	14) 12% fel degolyn = 0.12	15) 4% fel degolyn = 0.04
16) 99% fel ffracsiwn = $\frac{99}{100}$	17) 19% fel ffracsiwn = $\frac{19}{100}$	18) 9% fel ffracsiwn = $\frac{9}{100}$

Ymerawdwr

19) $15\% \circ £50 = £7.50$	20) $5\% \circ £20 = £1$	21) $1\% \circ £87 = £0.87$
22) $3\% \circ \$50 = \1.50	23) $150\% \circ 400 = 600$	24) $0.1\% \circ 600 = 0.6$
25) Mae gostyngiad o 40% yn y pris mewn sêl. Mae esgidiau cerdded yn costio £35 fel arfer. Beth fydd pris yr esgidiau cerdded yn y sêl? $£35 - £14 = £21$		

Hanes

Un o'r rhai a wrthwynebodd ymosodiad y Rhufeinwyr yng Nghymru oedd **Caradog** (*Caratacus*). Fel brenin un o lwythi mwyaf de-ddwyrain Lloegr, roedd wedi dianc wrth i fyddin Claudius ymosod ar ei diroedd yn 43 O.C. Arweiniodd y Silwriaid a'r Ordoficiaid wrth iddynt wrthryfela yn erbyn y Rhufeiniaid, ond fe drechwyd Caradog mewn brwydr yn 51 O.C. Cipiwyd ei deulu ac yntau'n fuan wedyn, ac fe'u danfonwyd i Rufain.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 09

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $4 \times 8 = 32$	2) $4 - 8 = -4$	3) $4 \div 8 = 0.5$ neu $\frac{1}{2}$
4) I stôn = 14 pwys	5) $1^2 = 1$	6) 86 i'r 10 agosaf = 90
7) Hanner o 46 = 23	8) Chwarter awr ar ôl 11:50 pm = 12:05 a.m.	9) 10% o £140 = £14

Dinesydd

10) Nifer o ochrau gan octagon = 8	11) Cylchwch y ffracsiwn mwyaf: $\frac{1}{8}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{5}{10}$	12) Saith yn llai na 20 = 13
13) 9.5 i'r uned agosaf = 10	14) $18 \div (12 - 3) = 2$	15) $73 + 27 = 100$
16) $\sqrt{64} = 8$	17) 3% fel degolyn = 0.03	18) 5 munud = 300 eiliad

Ymerawdwr

19) $3 \times 0.7 = 2.1$	20) Perimedwr petryal 1 cm wrth 2 cm = 6 cm	21) Cost 5 pensil sy'n costio 32c yr un = £1.60
22) $0.9 \div 0.3 = 3$	23) Adiwch 2.4 i 29 = 31.4	24) $0.1 \times 0.1 = 0.01$
25) Pa ganran o 240 yw 24? 10%		

Hanes

Ar ôl cyrraedd Rhufain, derbyniodd Caradog y cyfle i siarad o flaen Claudius yn y senedd. Mewn araith (*speech*) enwog, clodforodd (*praised*) y milwyr Rhufeinig am eu bod wedi ei ddal. Gwnaeth yr araith yma gymaint o argraff fel i Garadog dderbyn **pardwn** a chael byw yn rhydd yn Rhufain am weddill ei fywyd!

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 10

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $3 \times 11 = 33$	2) $24 + 27 = 51$	3) $54 \div 6 = 9$
4) $\frac{1}{4}$ munud = 15 eiliad	5) $5 \times -3 = -15$	6) 3,450 i'r 1,000 agosaf = 3,000
7) 5:30 pm yn y cloc 24 awr = 17:30	8) Mae 76° yn ongl lem	9) 50% o 40 = 20

Dinesydd

10) $0.5 + 0.7 = 1.2$	11) Adiwch 2.4 i 9 = 11.4	12) Canolrif 7, 2, 5 = 5
13) 76.906 i un lle degol = 76.9	14) $16 \times (3 + 7) = 160$	15) 20% o £15 = £3
16) $\frac{1}{5}$ km = 200 m	17) $\frac{21}{100}$ fel degolyn = 0.21	18) 8 wedi'i sgwario = 64

Ymerawdwr

19) 4 awr cyn 1:34 am = 9:34 p.m.	20) $6 \times 0 = 0$	21) $0.5 \times 9 = 4.5$
22) $2.1 \div 0.7 = 3$	23) $264 - 178 = 86$	24) 43.5 i un ffigur ystyrion = 40
25) Mae Romulus a Remus yn rhannu arian yn ôl y gymhareb 3:2. Mae Romulus yn cael £24. Faint o arian mae Remus yn ei dderbyn? £16		

Hanes

Ar ôl i'r Rhufeiniaid gyrraedd, roedd rhaid i'r llwythi brodorol (*native tribes*) benderfynu: ildio i gyfraith Rufeinig a thalu trethi (ond cadw eu tiroedd), neu frwydro'n ôl.

Ar ôl blynyddoedd o drethi caled, roedd rhai llwythi Celtaidd yn barod i wrthryfela (*rebel*). Yn y flwyddyn 60 O.C., un arweinydd a wnaeth hyn oedd **Buddug** (Boudica).

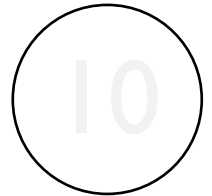
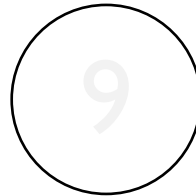
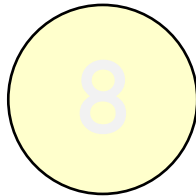
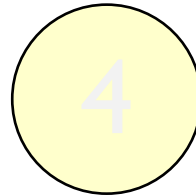
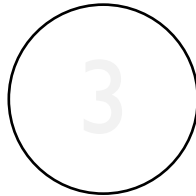
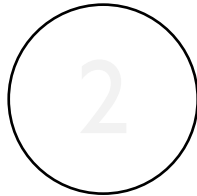
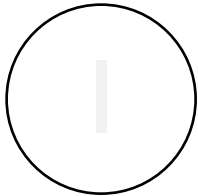

Rhufeiniaid Rhifedd

Ysgrifennwch eich sgoriau
ar gyfer sesiynau 1–10:

Beth yw cyfanswm y sgoriau uchod? _____

Beth yw cymedr y sgoriau uchod? _____

Beth yw amrediad y sgoriau uchod? _____

Beth ydych yn gwneud yn dda / gweld yn hawdd?

Beth ydych angen gwella / gweld yn anodd?

Rhufeiniaid Rhifedd

Adolygu'r Hanes

1) Faint o bobl oedd yn byw yn Yr Ymerodraeth Rufeinig, ar ei fwyaf?

45 miliwn.

2) Pryd sefydlwyd Rhufain gan yr efeilliaid Romulus a Remus?

753 C.C.

3) Pwy oedd brenin olaf yr ymerodraeth?

Tarquinius Superbus.

4) Pwy oedd cadfridog mwyaf pwerus Rhufain yn 49 C.C.?

Iŵl Cesar.

5) Pwy oedd Ymerawdwr cyntaf yr ymerodraeth?

Octavianus / Augustus.

6) Pa anifeiliaid ddaeth Claudius ag ef i Brydain?

Eliffantod Rhyfel.

7) Faint o lwythi Celtaidd oedd yn byw yng Nghymru cyn i'r Rhufeiniaid gyrraedd?

5.

8) Pryd drechwyd Caradog mewn brwydr?

51 O.C.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 11

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $5 \times 7 = 35$	2) $45 - 16 = 29$	3) $42 \div 7 = 6$
4) Cylchwch yr ateb cywir: Mae 26 yn odrif / eilrif.	5) $4.5 + 2.5 = 7$	6) 271 i'r 100 agosaf = 300
7) 22:31 yn y cloc 12 awr = 10:31 p.m.	8) $25 - 0.2 = 24.8$	9) 10% o £1.30 = £0.13

Dinesydd

10) Modd 2, 3, 4, 2 = 2	11) Canolrif 2, 3, 4, 2 = 2.5	12) Amrediad 2, 3, 4, 2 = 2
13) 0.26 i un lle degol = 0.3	14) $3 - 2 + 1 = 2$	15) 90% o £1,000 = £900
16) $\frac{1}{2}$ litr = 500 ml	17) $\frac{3}{100}$ fel canran = 3%	18) 2 wedi'i giwbio = 8

Ymerawdwr

19) $0.3 \times 0.1 = 0.03$	20) Mae gan giwboid 8 o fertigau	21) $2.3 - 1.05 = 1.25$
22) $\frac{2}{10}$ o £45 = £9	23) 4,527 i un ffigur ystyrlon = 5,000	24) 74.2% fel degolyn = 0.742
25) Cyflog Caradog yw £14 yr awr. Un diwrnod, mae Caradog yn gweithio shift 7 awr. Beth yw cyflog Caradog am y diwrnod yma? $14 \times 7 = £98$		

Hanes

Yn y flwyddyn 59 neu 60 O.C., bu farw'r brenin **Prasutagus**, a oedd yn wŷr i Buddug.

Yn ôl cyfraith Rufeinig, doedd gan Buddug ddim hawl i eiddo'i gŵr. Pan ddaeth milwyr Rhufeinig i geisio cymryd yr eiddo yma, fe wrthododd Buddug, felly fe ymosodwyd ar Buddug a threisio'i merched. Penderfynodd Buddug gynllwynio efo llwythi eraill er mwyn talu'r pwyth yn ôl am hyn.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 12

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Canolbwyntio ar: Ffracsiynau

Gladiator

1) $\frac{1}{2}$ o 30 = 15	2) $\frac{1}{4}$ o 12 = 3	3) $\frac{1}{5}$ o £15 = £3
4) $2\frac{1}{2}$ munud = 150 eiliad	5) $3\frac{3}{4}$ kg = 3,750 g	6) $5\frac{3}{10}$ litr = 5,300 ml
7) Ysgrifennwch $\frac{6}{12}$ mor syml â phosibl. $\frac{1}{2}$	8) Ysgrifennwch $\frac{14}{21}$ mor syml â phosibl. $\frac{2}{3}$	9) Ysgrifennwch $\frac{12}{16}$ mor syml â phosibl. $\frac{3}{4}$

Dinesydd

10) $\frac{2}{7} + \frac{3}{7} = \frac{5}{7}$	11) $\frac{5}{9} - \frac{1}{9} = \frac{4}{9}$	12) $\frac{4}{11} + \frac{2}{11} = \frac{6}{11}$
13) $8 \times \frac{1}{4} = 2$	14) $2 \div \frac{1}{2} = 4$	15) $\frac{7}{10} \times 20 = 14$
16) $\frac{1}{5}$ cm = 2 mm	17) $\frac{48}{100}$ fel degolyn = 0.48	18) $\frac{2}{100}$ fel canran = 2%

Ymerawdwr

19) Beth yw hanner o hanner? Chwarter neu $\frac{1}{4}$	20) $\frac{2}{3} + \frac{1}{6} = \frac{4}{6} + \frac{1}{6} = \frac{5}{6}$	21) $\frac{2}{3} - \frac{1}{6} = \frac{4}{6} - \frac{1}{6} = \frac{3}{6} = \frac{1}{2}$
22) Beth yw 12.5% fel ffracsiwn? $\frac{1}{8}$	23) Beth yw 0.4 fel ffracsiwn ar ei ffurf symlaf? $\frac{2}{5}$	24) Beth yw 0.1% fel ffracsiwn? $\frac{1}{1000}$
25) Mae Remus yn meddwl am rif. $\frac{1}{10}$ o'i rif yw 3. Beth yw $\frac{1}{5}$ o'i rif? Y rhif yw 30. $\frac{1}{5}$ o'r rhif yw 6.		

Hanes

Yn 61 O.C. roedd y Rhufeinwyr wedi teithio i Ynys Môn er mwyn dinistrio canolfan y Derwyddon (*Druids*) yno. Gwelodd Buddug ei chyfle – ymosododd efo'i byddin ar Camulodunum (*Colchester*) cyn gorymdeithio i lawr i **Londinium** (Llundain), gan losgi pob dim yn ei ffordd!

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 13

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $4 \times 10 = 40$	2) $4 - 10 = -6$	3) $10 \div 4 = 2.5$
4) $25\% \text{ o } £20 = £5$	5) Tynnwch $0.09 \text{ o } 0.1 = 0.01$	6) $5 \times 12 = 60$
7) 2:15 am yn y cloc 24 awr = 02:15	8) 1 troedfedd = 12 modfedd	9) $10\% \text{ o } 23 = 2.3$

Dinesydd

10) $2.43 + 0.7 = 3.13$	11) Cymedr 4 a 10 yw 7	12) Amrediad 4 a 10 yw 6
13) 0.302 i ddau le degol = 0.30	14) $(2 + 3) \times (8 - 5) = 15$	15) $1\% \text{ o } £245 = £2.45$
16) $3\frac{1}{4} \text{ m} = 325 \text{ cm}$	17) 26% fel degolyn = 0.26	18) $4^3 = 64$

Ymerawdwr

19) Cilydd $\frac{1}{2}$ yw 2	20) $14 \times 11 = 154$	21) $90 \times 0.1 = 9$
22) Mae 11 traean mewn $3\frac{2}{3}$	23) 888,888 i dri ffigur ystyrlon = 889,000	24) Cyfaint ciwboid 3 cm wrth 2 cm wrth 2 cm = 12 cm³
25) Mae 4 peint tua 2.27 litr. Faint o litrau yw 6 pheint? 3.405 litr		

Hanes

Gyda Buddug ar derfysg yn Lloegr, galwyd byddin y Rhufeiniaid yn ôl o Gymru i'w hwynebu. Roedd byddin Buddug yn fwy o ran niferoedd (tua 200,000), ond roedd byddin y Rhufeiniaid yn gwisgo gwell arfwisg (*armour*) ac wedi'u hyfforddi'n dda.

Mewn brwydr rhywle ar hyd **Stryd Watling** (gweler y map), trechwyd byddin Buddug, gan ddiweddu'r gwrthwynebiad i'r Rhufeinwyr. Bu Buddug farw trwy'i gwenwyno'i hun (*poison*).

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 14

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) Ysgrifennwch holl ffactorau 12: 1, 2, 3, 4, 6, 12	2) $6 \times 8 = 48$	3) $72 \div 8 = 9$
4) $\pounds 120 - \pounds 49.99 = \pounds 70.01$	5) Hanner 300,000 = 150,000	6) $0.15 + 0.85 = 1$
7) 13.45 i un lle degol = 13.5	8) Mae 142° yn ongl aflem	9) 25% o 16 = 4

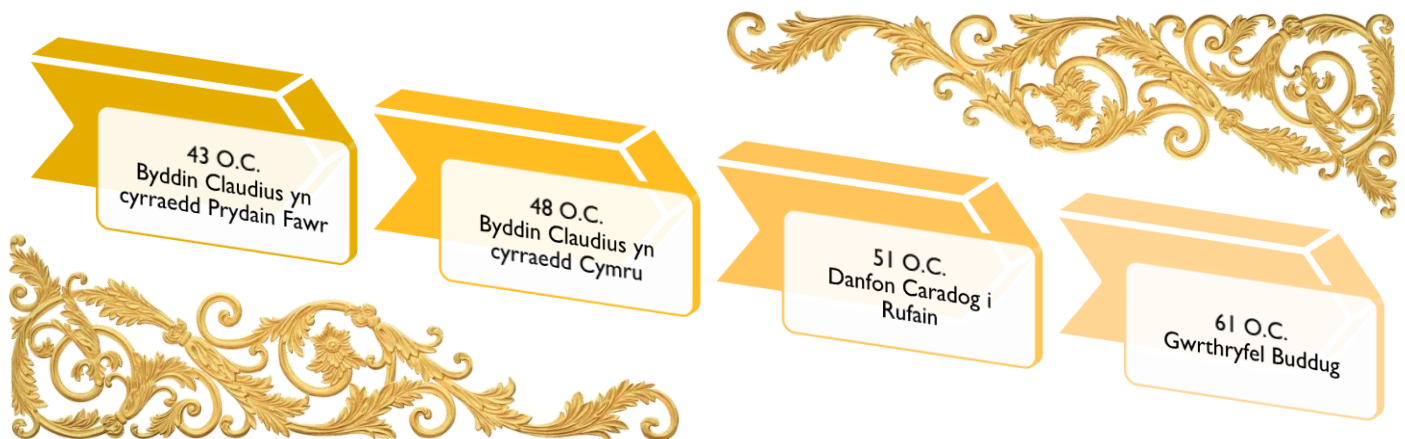
Dinesydd

10) $1.6 + 3.8 = 5.4$	11) Adiwch 13.4 i 2 = 15.4	12) Amrediad -2, 1, 6 = 8
13) $4 \times 3 + 7 \times 3 = 33$	14) $6 \div 0.5 = 12$	15) $1 \div 0.2 = 5$
16) 4,300 g = 4.3 kg	17) $\frac{3}{5} = 60\%$	18) Arwynebedd triongl efo sail 7 cm, uchder 6 cm = 21 cm²

Ymerawdwr

19) $132 \div 12 = 11$	20) $13 \times 7 = 91$	21) Gwir neu gau? Mae 2 yn rhif cysefin? Gwir
22) $2.7 \div 0.9 = 3$	23) Mae 366 diwrnod mewn blwyddyn naid	24) 0.002701 i un ffigur ystyrlon = 0.003
25) Mae 150 o lyfrau ar silff lyfrau. Mae 12% o'r llyfrau'n sôn am hanes. Sawl llyfr sy'n sôn am hanes? 18		

Hanes: Llinell Amser

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 15

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $7 \times 6 = 42$	2) $96 + 8 = 104$	3) $112 \div 2 = 56$
4) $3\frac{1}{2}$ munud = 210 eiliad	5) $-4 + 9 = 5$	6) 258 i'r 10 agosaf = 260
7) 730 cm = 7.3 m	8) Gwir neu gau? Mae 6 yn ffactor o 3? Gau	9) 10% o £3 = £0.30

Dinesydd

10) $12\% + 3\% = 15\%$	11) Canolrif 4, 8, 1, 5 = 4.5	12) Un filiwn mewn ffigurau = 1,000,000
13) 0.276 i ddau le degol = 0.28	14) 7% fel degolyn = 0.07	15) $£1.87 - 94c = £0.93$ neu 93c
16) P'run yw'r hiraf: 1 km neu 1 filltir? 1 filltir	17) $15 \times 5 = 75$	18) 1 wedi'i giwbio = 1

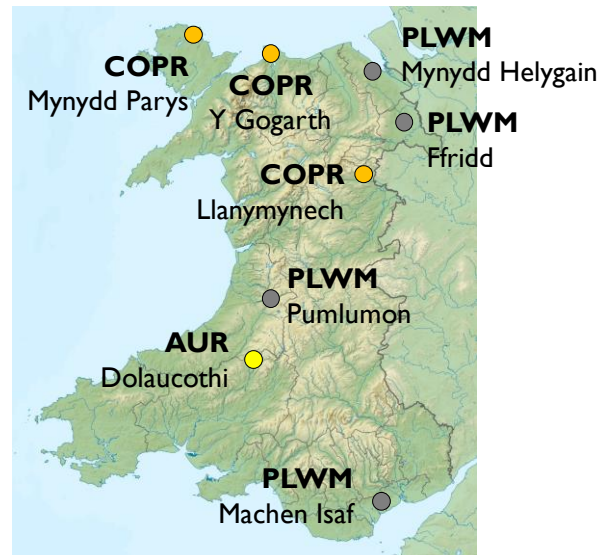
Ymerawdwr

19) $3\frac{1}{2}$ awr ar ôl 08:20 = 11:50	20) $6 \times 0.1 = 0.6$	21) $9.6 \div 2 = 4.8$
22) Mae 168 awr mewn wythnos	23) $372 + 628 = 1,000$	24) 421.5 i ddau ffigur ystyrlon = 420
25) Mae Buddug yn rhoi'r cyw iâr yn y popty am 1:34 p.m. Mae'r cyw iâr yn cymryd $3\frac{1}{3}$ awr i goginio. Pa amser fydd y cyw iâr yn barod? 4:54 p.m.		

Hanes

Ar ôl gwrthryfel Buddug, dychwelodd y Rhufeiniaid i Gymru, gan orffen ei goncro yn 78 O.C. Dechreuwyd cloddio am fwynau fel **aur**, **copr** a **sinc**.

Daeth y mwyafrif o drigolion Cymru i dderbyn cael eu rheoli gan Rufain, gyda'r Ordoficiaid yn y canolbarth a'r Gogledd y mwyaf gwrthwynebus (*rebellious*).

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 16

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Canolbwyntio ar: Degolion

Gladiator

1) $1.2 + 1.5 = 2.7$	2) $3 - 0.2 = 2.8$	3) $£1.48 + £0.50 = £1.98$
4) $2 \times 0.6 = 1.2$	5) $2.4 \div 2 = 1.2$	6) Cylchwch y rhif mwyaf: 0.208 0.082 0.28
7) $2.5 \times 10 = 25$	8) $164 \div 10 = 16.4$	9) $5.6 \div 100 = 0.056$

Dinesydd

10) 0.26 fel canran = 26%	11) 0.8 fel canran = 80%	12) 0.02 fel canran = 2%
13) 0.5 fel ffracsiwn = $\frac{1}{2}$	14) 0.17 fel ffracsiwn = $\frac{17}{100}$	15) 0.2 fel ffracsiwn = $\frac{2}{10} = \frac{1}{5}$
16) $1.24 + 0.41 = 1.65$	17) $2.43 - 1.27 = 1.16$	18) $0.7 \times 11 = 7.7$

Ymerawdwr

19) Cilydd 0.5 yw 2	20) Cilydd 0.2 yw 5	21) Cilydd 0.1 yw 10
22) Hanner o 0.45 = 0.225	23) $0.2 + 0.3 \times 2 = 0.8$	24) $0.4 \times 0.1 = 0.04$
25) Mae Romulus yn prynu 5 torth o fara, sy'n costio £1.25 yr un. Faint mae Romulus yn ei dalu am yr holl fara? £6.25		

Hanes

Roedd y Rhufeiniaid yn enwog am adeiladu ffyrdd, ag un o'r rhai pwysicaf yng Nghymru oedd **Sarn Helen**, a oedd yn cysylltu Gogledd Cymru efo De Cymru.

Yn ôl y chwedl, dywedwyd bod **Elen ferch Eudaf** wedi gorchymyn i'r ffordd gael ei adeiladu yn y bedwaredd ganrif, ond mae'n debyg bod y gwir ffordd wedi bodoli'n llawer cynt na hyn.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 17

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $3 \times 8 = 24$	2) $38 + 23 = 61$	3) $32 \div 4 = 8$
4) $6 \text{ m} = 600 \text{ cm}$	5) Tynnwch 65c o £1.36 = £0.71 neu 71c	6) $\frac{1}{4}$ awr cyn 11:09 = 10:54
7) Traean o 24 = 8	8) $2.4 + 3.7 = 6.1$	9) 50% o 222 = 111

Dinesydd

10) Sawl hanner sydd mewn 5? 10	11) Cymedr 9, 2, 4 = 5	12) Amrediad 8, 3, 4, 8 = 5
13) 14.03 i un lle degol = 14.0	14) $12 - 8 \div 4 = 10$	15) $3^3 = 27$
16) $\sqrt{100} = 10$	17) 14% fel degolyn = 0.14	18) 4 awr = 240 munud

Ymerawdwr

19) $7 \times 0.5 = 3.5$	20) Cilydd $\frac{4}{5}$ yw $\frac{5}{4}$ neu 1.25	21) Arwynebedd petryal 7 cm wrth 2 cm = 14 cm ²
22) $60 \times 0.5 = 30$	23) $105 - 78 = 27$	24) 30% o £15 = £4.50
25) Mae darn o gig eidion 250 g yn costio £3.50. Faint yw'r gost fesul 100 g? £1.40		

Hanes

Rheolwyd Cymru adeg y Rhufeiniaid gan **gaerau** (forts) mewn llefydd fel **Deva Victrix** (Caer neu Chester), **Isca Augusta** (Caerllion) a **Segontium** (Caernarfon).

Yn y llun ar y dde, dangosir adfail hen faddondy (*bath house*) yn Segontium.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 18

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $4 \times 14 = 56$	2) $29 + 54 = 83$	3) $48 \div 8 = 6$
4) $8 \text{ cm} = 80 \text{ mm}$	5) $9^2 = 81$	6) Ochrau mewn heptagon = 7
7) $\frac{1}{5} = 20\%$	8) $7 - 0.6 = 6.4$	9) $50\% \text{ o } 11 = 5.5$

Dinesydd

10) Perimedwr petryal 3 cm wrth 4 cm = 14 cm	11) Modd 1, 3, 2, 1, 3 = 1 a 3	12) Amrediad 1, 3, 2, 1, 3 = 2
13) 0.865 i ddau le degol = 0.87	14) $8 + 4 \times 3 = 20$	15) $75\% \text{ o } 40 = 30$
16) $\sqrt{4} = 2$	17) 10% fel ffracsiwn = $\frac{1}{10}$	18) 4 diwrnod = 96 awr

Ymerawdwr

19) $8 \times 0.1 = 0.8$	20) $(9 - 5) \times 4 = 16$	21) Cyfaint ciwb efo ochrau 5 cm = 125 cm^3
22) $3 \div 0.5 = 6$	23) $9.1 - 3.7 = 5.4$	24) 5,702 i un ffigur ystyrlon = 6,000
25) Sawl diod 89c mae Elen yn gallu prynu efo papur £10? 11		

Hanes

Adeiladwyd caer Rufeinig **Canovium** tua 77–78 O.C. Roedd hwn yn gaer sgwâr, allan o bren, wedi'i leoli'n agos at safle pwysig croesi'r **Afon Conwy** (Tal-y-Cafn heddiw).

Cafodd y safle ei gluddio (*excavated*) yn ystod yr 1920au; darganfuwyd gêm gownteri a theilsen yn cynnwys gwasgnod (*imprint*) o droed plentyn. Mae'n bosib gweld yr arteffactau hyn yn [Amgueddfa Llandudno](#).

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 19

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $7 \times 7 = 49$	2) $44 + 51 = 95$	3) $20 \div 4 = 5$
4) $2.5 \text{ kg} = 2,500 \text{ g}$	5) $2^2 = 4$	6) $19 - 21 = -2$
7) Enw siâp efo tair ochr = triong	8) $1.2 + 3.5 = 4.7$	9) $10\% \text{ o } £6 = £0.60$

Dinesydd

10) Arwynebedd petryal 9 cm wrth 7 cm = 63 cm^2	11) Cymedr 1, 1, 1 = 1	12) Amrediad 1, 1, 1 = 0
13) 87.98 i un lle degol = 88.0	14) $8 - 10 \div 2 = 3$	15) $20\% \text{ o } 60 = 12$
16) Hanner 450 = 225	17) 30% fel degolyn = 0.3	18) $1\frac{1}{2}$ munud = 90 eiliad

Ymerawdwr

19) $\frac{1}{20} = 5\%$	20) Perimedwr petryal 3 cm wrth 1.5 cm = 9 cm	21) Cyfaint ciwboid 2 cm wrth 2 cm wrth 5 cm = 20 cm^3
22) $1.6 \div 0.8 = 2$	23) $327 - 29 = 298$	24) 9.709 i'r uned agosaf = 10
25) $59 \times 5 = 295$		

Hanes

Parhaodd yr Ymerodraeth Rufeinig i ehangu ar ôl concro Cymru yn 78 O.C., gan gyrraedd ei anterth (*peak*) yn 117 O.C. Ymddengys i Gymru gael llonydd wrth i'r milwyr Rhufeinig ennill tiroedd newydd.

Lladin oedd iaith y Rhufeinwyr, a daeth nifer o eiriau o'r Lladin yn rhan o'r iaith Gymraeg gynnar. Er enghraifft: **pont** (yn Lladin 'pons'); **bresych** (yn Lladin 'brassica'); ag **eglwys** (yn Lladin 'ecclesia').

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 20

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Canolbwyntio ar: Cyfrifiadau

Gladiator

1) $6 \times 2 = 12$	2) $6 \times 6 = 36$	3) $6 \times 9 = 54$
4) $32 \div 4 = 8$	5) $49 \div 7 = 7$	6) $34 \div 2 = 17$
7) $17 + 18 = 35$	8) $98 + 64 = 162$	9) $238 + 104 = 342$

Dinesydd

10) $2 + 3 \times 5 = 17$	11) $8 + 12 \div 2 = 14$	12) $4 \times 6 \div 2 = 12$
13) $12 - 3 + 4 = 13$	14) $4 + (2 \times 7) = 18$	15) $10 \times 2 + 3 = 23$
16) $1 \times 2 + 3 \times 4 = 14$	17) $16 \div 2 - 6 \div 2 = 5$	18) $3 + 4 \times 5 - 2 = 21$

Ymerawdwr

19) $6 + 0.5 = 6.5$	20) $6 \times 0.5 = 3$	21) $6 \div 0.5 = 12$
22) $£4.57 - £1.60 = £2.97$	23) $£3.35 \times 3 = £10.05$	24) $£1.80 \times 10 = £18$
25) Beth yw'r gwahaniaeth rhwng pum dwsin a thri deunaw? $5 \times 12 - 3 \times 18 = 60 - 54 = 6$		

Hanes

Erbyn y bedwaredd ganrif, roedd dylanwad y Rhufeiniaid ar Gymru wedi lleihau. Roedd llai o filwyr i'w weld ar y strydoedd, gan iddynt gael eu galw i ffwrdd i ymladd mewn rhannau eraill o'r Ymerodraeth.

Mae enw un dyn wedi aros yn y cof o ran rhyddhau'r Cymry o rym y Rhufeiniaid: **Macsen Wledig**.

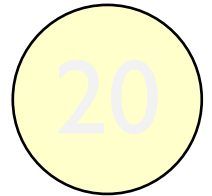
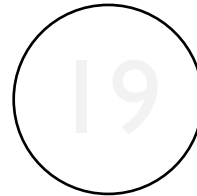
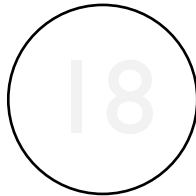
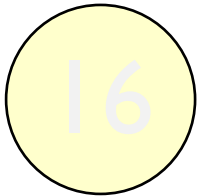
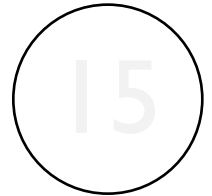
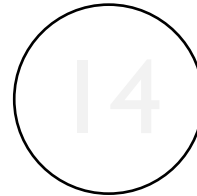
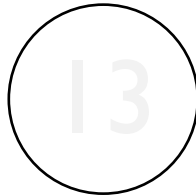
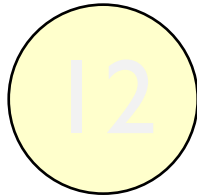
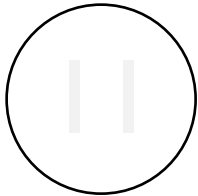

Rhufeiniaid Rhifedd

**Ysgrifennwch eich sgoriau
ar gyfer sesiynau 11–20:**

Beth yw cyfanswm y sgoriau uchod? _____

Beth yw cymedr y sgoriau uchod? _____

Beth yw amrediad y sgoriau uchod? _____

Beth ydych yn gwneud yn dda / gweld yn hawdd?

Beth ydych angen gwella / gweld yn anodd?

Rhufeiniaid Rhifedd

Adolygu'r Hanes

1) Pryd fu farw gwr Buddug?

59 neu 60 O.C.

2) Pam teithiodd y Rhufeinwyr i Ynys Môn?

Er mwyn dinistrio canolfan y Derwyddon yno.

3) Faint o filwyr oedd ym myddin Buddug?

Tua 200,000.

4) Pa fwyn y cloddiwyd amdano yn Y Gogarth?

Copr.

5) Beth oedd enw'r ffordd a oedd yn cysylltu Gogledd a De Cymru?

Sarn Helen.

6) Beth oedd enw caer y Rhufeiniaid yng Nghaernarfon?

Segontium.

7) Ym mha flwyddyn cyrhaeddodd yr ymerodraeth ei anterth?

117 O.C.

8) Rhowch enghreifftiau o eiriau Cymraeg sy'n tarddu o'r Lladin.

Pont; Bresych; Eglwys.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 21

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $11 \times 8 = 88$	2) Ugain munud ar ôl 11:45 p.m. = 12:05 a.m.	3) $32 + 48 = 80$
4) 2 litr = 2,000 ml	5) $25 \div 2 = 12.5$	6) $1.9 + 0.4 = 2.3$
7) $\pounds 2.37 + \pounds 0.08 = \pounds 2.45$	8) Tachwedd = 30 diwrnod	9) 10% o \$16 = \$1.60

Dinesydd

10) Arwynebedd petryal 2.5 cm wrth 2 cm = 5 cm²	11) Canolrif 15, 12, 19 = 15	12) 11% fel degolyn = 0.11
13) -3.7 i'r uned agosaf = -4	14) $8 - 6 + 1 = 3$	15) $3 \times 15 = 45$
16) $4^2 = 16$	17) Hanner 4,260 = 2,130	18) 00:30 yn y cloc 12 awr = 12:30 a.m.

Ymerawdwr

19) $3 + 0.4 + 0.02 = 3.42$	20) Mae gan giwb 12 ochr	21) $4 \div 0.25 = 16$
22) $\frac{3}{4} + \frac{1}{2} = 1\frac{1}{4}$ neu 1.25	23) Cylchwch y rhif mwyaf: 48% 0.501 $\frac{1}{2}$	24) 0.00472 i un ffigur ystyrlon = 0.005
25) Sawl diwrnod sydd mewn 4 blwyddyn olynol? $365 + 365 + 365 + 366 = 1,461$		

Hanes

Ganwyd Maccsen Wledig (*Magnus Maximus*) yn y flwyddyn 325 O.C. Mae'n debyg iddo ddod yn gadfridog (*general*) enwog, yn gwasanaethu'n Affrica ac ar hyd yr afon Danube. Fe ddaeth i Brydain Fawr yn y flwyddyn 380 O.C., gan helpu i drechu cyrch gan y **Pictiaid** a'r **Albanwyr** yn 381 O.C.

Yn 383 O.C., gadawodd Maccsen diroedd Prydain efo cyfran helaeth o'i fyddin er mwyn dod yn **Ymerawdwr y Gorllewin**. Cyhoeddwyd darnau arian yn dangos ei wyneb, fel yr un sy'n cael ei ddangos ar y dde.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 22

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $11 + 23 = 34$	2) $6 \times 12 = 72$	3) $109 - 24 = 85$
4) $1\frac{1}{4} \text{ kg} = 1,250 \text{ g}$	5) $50\% \circ 3 = 1.5$	6) Mai = 31 diwrnod
7) $\frac{3}{4} = 75\%$	8) $\text{£}1.40 \times 4 = \text{£}5.60$	9) Hanner nos yn y cloc 24 awr = $00:00$

Dinesydd

10) $7 - -4 = 11$	11) Modd 1, 2, 3, 4 = Dim modd	12) Cymedr 10, 30, 50 = 30
13) 6.38 i'r uned agosaf = 6	14) $\frac{7}{10} \circ 90 = 63$	15) $8.3 + 1.7 = 10$
16) $218 + 782 = 1,000$	17) 0.05 fel canran = 5%	18) Arwynebedd triongl efo sail 1 cm, uchder 6 cm = 3 cm^2

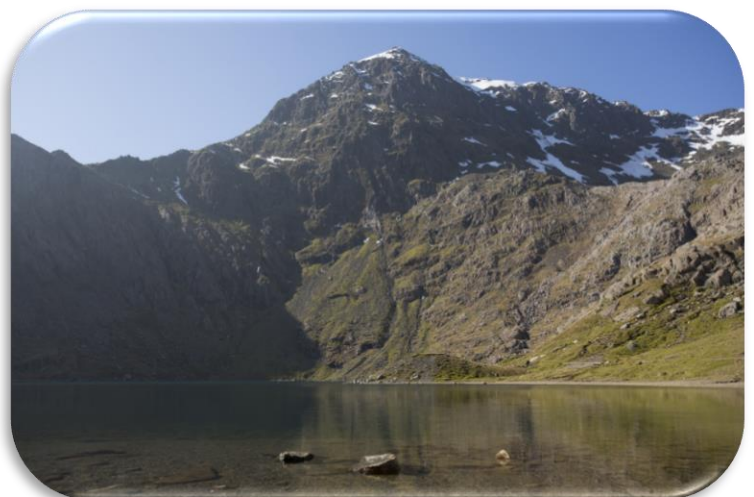
Ymerawdwr

19) $9 \times 0.6 = 5.4$	20) $5 \div 0.1 = 50$	21) $2^5 = 32$
22) $4 \times 2 + 2 \times 3 = 14$	23) $80\% \circ \text{£}30 = \text{£}24$	24) 0.002468 i ddau ffigur ystyrlon = 0.0025
25) Mae Maccsen yn wynebu i'r Gogledd. Os yw'n troi 90° yn glocwedd, pa ffordd y bydd Maccsen yn ei wynebu wedyn? I'r Dwyrain		

Hanes

Mae'r chwedl **Breuddwyd Maccsen Wledig**, o'r Mabinogion, yn adrodd yr hanes o sut wnaeth Maccsen gwrdd â'i wraig, **Elen ferch Eudaf...**

Un diwrnod, wrth hela, daeth awydd cwsg tros Maccsen. Breuddwydiodd ei fod wedi teithio tros fynydd uchaf y byd, cyn cyrraedd **caer ysblennydd** wedi'i wneud o aur a cherrig llachar gwerthfawr...

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 23

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $56 + 25 = 81$	2) $6 \times 3 = 18$	3) $120 \div 10 = 12$
4) $57 \text{ mm} = 5.7 \text{ cm}$	5) $25\% \text{ o } 120 = 30$	6) Gorffennaf = 31 diwrnod
7) $\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$	8) $1 - 2 + 3 = 2$	9) $\text{£}5 - 13\text{c} = \text{£}4.87$

Dinesydd

10) $9 + -2 = 7$	11) Cylchwch y rhifau cysefin: 1 (2) 3 4 (5) 6 (7) 8 9 10	12) Cyfanswm 14 a 19 = 33
13) 8.07 i'r uned agosaf = 8	14) $\frac{2}{5} \text{ o } 10 = 4$	15) $0.01 + 9.99 = 10$
16) $283 + 717 = 1,000$	17) 0.04 fel canran = 4%	18) Mae gan nonagon 9 ochr

Ymerawdwr

19) $3 \times 0.05 = 0.15$	20) $0.3 \div 3 = 0.1$	21) Cilydd $\frac{5}{9}$ yw $\frac{9}{5}$ neu 1.8
22) $4 - 1 \div 2 = 3.5$	23) $15\% \text{ o } \text{£}50 = \text{£}7.50$	24) 834,280 i un ffigur ystyrlon = $800,000$
25) Y gwahaniaeth amser rhwng Llundain a Rhufain yw 1 awr. Os yw'n 11:46 p.m. yn Llundain, pa amser yw hi yn Rhufain? $12:46 \text{ a.m.}$		

Hanes

Ar ôl cyrraedd y caer, gwelodd Maccsen weision yn gwisgo sidan du, yn chwarae gwyddbwyll. Roedd **dyn urddasol** yn eistedd ar orsedd aur, a'r **ferch decaf erioed** yn eistedd wrth ei ochr. Aeth Maccsen i gofleidio'r ferch, ond, cyn iddynt gyffwrdd, deffrodd Maccsen o'r freuddwyd...

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 24

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Canolbwyntio ar: Mesurau

Gladiator

1) 1 km = 1,000 m	2) 1 m = 100 cm	3) 1 cm = 10 mm
4) 1 tunell fetrig = 1,000 kg	5) 1 kg = 1,000 g	4) 1 g = 1,000 mg
7) £1 = 100 c	8) 1 litr = 1,000 ml	9) 1 cl = 100 ml

Dinesydd

10) 1 llathen = 3 troedfedd	11) 1 troedfedd = 12 modfedd	12) 1 modfedd \approx 2.5 cm
13) 1 tunnell = 160 stôn	14) 1 stôn = 14 pwys	15) 1 pwys = 16 owns
16) 1 owns \approx 30 g	17) 1 galwyn = 8 peint	18) 1 peint = 20 owns hylifol

Ymerawdwr

19) 1 filltir = 1,760 llathen	20) 1 galwyn \approx 4.5 litr	21) 1 kg \approx 2.2 pwys
22) 1 filltir \approx 1.6 km	23) 1 llathen \approx 0.9 m	24) 1 litr \approx 1.75 peint
25) 3.5 km = 3,500,000 mm		

Hanes

Disgynnodd Maccen mewn cariad â'r ferch y gwelodd yn ei freuddwyd. Edrychodd ymlaen at gysgu fel gall freuddwydio amdani eto! Ni wŷr Maccen lle'r oedd y ferch yn byw, felly danfonodd 13 o negegyddion (*messengers*) i chwilio amdani.

Ar ôl tair blynedd, daethpwyd o hyd i **Eudaf** (y dyn urddasol) ag **Elen** (y ferch) yn Segontium, Cymru. Cyfarchwyd hi fel 'Ymerodres Rhufain', a gofynnwyd iddi deithio i Rufain i weld Maccen. Gwrthododd, gan fynnu bod Maccen yn teithio i'w gweld hi...

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 25

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $9 \times 4 = 36$	2) $4 - 9 = -5$	3) $9 \div 4 = 2.25$ neu $2\frac{1}{4}$
4) 2 owns ≈ 60 g	5) $0 \times 0 = 0$	6) 235 i'r 10 agosaf = 240
7) Dwbl 160 = 320	8) Pum munud ar hugain cyn 12:15 pm = 11:50 a.m.	9) 10% o £1,040 = £104

Dinesydd

10) Nifer o ochrau gan ddecagon = 10	11) Cylchwch y ffracsiwn mwyaf: $\frac{4}{5}$ $\frac{7}{10}$ $\frac{15}{20}$	12) Lluoswm 3 a 4 = 12
13) 0.3 i'r uned agosaf = 0	14) $21 \div (9 - 8) = 21$	15) $12 + 88 = 100$
16) $\sqrt{1} = 1$	17) 9% fel degolyn = 0.09	18) 20 munud = 1,200 eiliad

Ymerawdwr

19) $6 \times 0.2 = 1.2$	20) Perimedwr petryal 1.3 cm wrth 2.1 cm = 6.8 cm	21) Cost 4 beiro sy'n costio 24c yr un = 96c
22) $0.8 \div 0.4 = 2$	23) Adiwch 28 i 4.2 = 32.2	24) $0.7 \times 0.1 = 0.07$
25) Pa ganran o 60 yw 15? 25%		

Hanes

Dychwelodd y negesyddion i Rufain er mwyn nôl Maccsen. Cytunodd i fynd i Gymru, lle briododd Maccsen ac Elen.

Yn ail hanner y chwedl, cawn hanes Maccsen yn codi tair caer i Elen yng Nghymru, ac adeiladu ffyrdd i'w cysylltu – **Sarn (H)elen**. Mae'r chwedl yn gorffen wrth i Maccsen ac Elen deithio i oresgyn Rhufain gyda chymorth **Cynan** ac **Adeon**, brodyr Elen.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 26

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $2 \times 12 = 24$	2) $87 + 19 = 106$	3) $64 \div 8 = 8$
4) $\frac{1}{10}$ munud = 6 eiliad	5) $4 \times -5 = -20$	6) 54,209 i'r 1,000 agosaf = 54,000
7) 3:30 a.m. yn y cloc 24 awr = 03:30	8) Mae 90° yn ongl sgwâr	9) 50% o 6 = 3

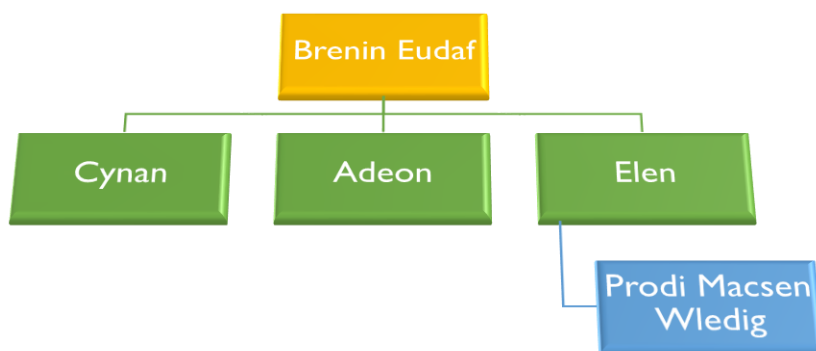
Dinesydd

10) $0.5 + 0.7 = 1.2$	11) $96 \div 8 = 12$	12) Canolrif 6, 4, 10 = 6
13) 109.42 i un lle degol = 109.4	14) $2 + 3 \times 4 + 5 = 19$	15) 20% o £25 = £5
16) $4\frac{1}{2}$ km = 4,500 m	17) $\frac{11}{50}$ fel degolyn = 0.22	18) 5 wedi'i sgwario = 25

Ymerawdwr

19) $3\frac{1}{2}$ awr cyn 12:18 p.m. = 8:48 a.m.	20) $6 \times 0.1 = 0.6$	21) Cilydd 5 yw $\frac{1}{5}$ neu 0.2
22) $3 - 0.24 = 2.76$	23) $386 - 190 = 196$	24) 27,325 i un ffigur ystyrlon = 30,000
25) Pa ffracsiwn o 80 yw 16? 20%		

Hanes: Coeden Deulu Elen

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 27

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $23 + 29 = 52$	2) $54 - 17 = 37$	3) $8 \times 9 = 72$
4) Cylchwch yr ateb cywir: Mae 45 yn odrif / eilrif.	5) $3 + 7.5 = 10.5$	6) 780 i'r 100 agosaf = 800
7) 18:54 yn y cloc 12 awr = 6:54 p.m.	8) $12 - 0.8 = 11.2$	9) 10% o £5.30 = £0.53

Dinesydd

10) Modd 7, 2, 1, 2 = 2	11) Canolrif 7, 2, 1, 2 = 2	12) Cymedr 7, 2, 1, 2 = 3
13) 5.825 i un lle degol = 5.8	14) $12 - 4 + 5 = 13$	15) 70% o £500 = £350
16) $\frac{1}{2}$ cm = 5 mm	17) $\frac{7}{100}$ fel canran = 7%	18) 4 wedi'i giwbio = 64

Ymerawdwr

19) $1.4 \times 0.1 = 0.14$	20) Mae gan detrahedron 4 o fertigau	21) $4.6 - 1.24 = 3.36$
22) $\frac{9}{10}$ o £30 = £27	23) 0.0271 i un ffigur ystyrlon = 0.03	24) 29.3% fel degolyn = 0.293
25) Cylchwch y rhifau sgwâr: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10		

Hanes

Er mai chwedl yw Breuddwyd Maccen Wledig, mae haneswyr yn cytuno bod Maccen wedi gadael Prydain Fawr yn 383 O.C. i ddod yn **Ymerawdwr y Gorllewin**. Ar ôl i Maccen adael, nid oes tystiolaeth o unrhyw bresenoldeb milwrol gan y Rhufeiniaid yng Nghymru. Ystyrir felly bod Maccen wedi rhyddhau'r Cymry o rym y Rhufeinwyr.

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 28

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Canolbwyntio ar: Siapiau

Gladiator

1) Pentagon = 5 ochr	2) Hecsgon = 6 ochr	3) Octagon = 8 ochr
4) Heptagon = 7 ochr	5) Nonagon = 9 ochr	6) Decagon = 10 ochr
7) Mae gan giwboid 8 fertig	8) Mae gan giwboid 12 ochr	9) Mae gan giwboid 6 wyneb

Dinesydd

10) Perimeddr petryal 5 cm wrth 4 cm = 18 cm	11) Arwynebedd petryal 5 cm wrth 4 cm = 20 cm ²	12) Arwynebedd triongl efo sail 8 cm, uchder 4 cm = 16 cm ²
13) Perimeddr petryal 2.5 cm wrth 6 cm = 17 cm	14) Arwynebedd petryal 2.5 cm wrth 6 cm = 15 cm ²	15) Arwynebedd triongl efo sail 10 cm, uchder $\frac{1}{2}$ cm = 2.5 cm ²
16) Cyfaint ciwboid 3 cm wrth 2 cm wrth 2 cm = 12 cm ³	17) Cyfaint ciwboid 4 cm wrth 5 cm wrth 6 cm = 120 cm ³	18) Cyfaint ciwboid 1 cm wrth 10 cm wrth 2.5 cm = 25 cm ³

Ymerawdwr

19) Mae gan detrahedron 4 fertig	20) Mae gan detrahedron 6 ochr	21) Mae gan detrahedron 4 wyneb
22) Arwynebedd triongl = $\frac{1}{2} \times \text{sail} \times \text{uchder}$	23) Arwynebedd paralelogram = $\text{sail} \times \text{uchder}$	24) Arwynebedd trapesiwm = $\frac{1}{2} (a + b) \times \text{uchder}$
25) Mae Cynan efo ciwboid sy'n mesur 5 cm wrth 6 cm wrth 3 cm. Beth yw arwynebedd arwyneb y ciwboid? 126 cm ²		

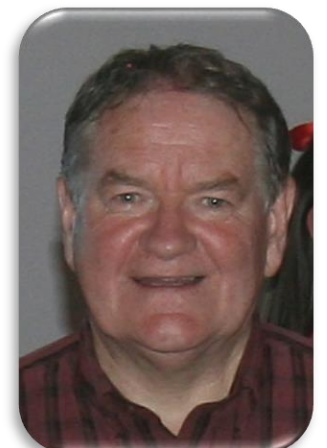
Hanes

Mae hanes Maccen Wledig yn cael ei gofio yn y gân “Yma o Hyd” a recordiwyd gan Dafydd Iwan yn 1981:

“Ond wnaeth Magnus Maximus o Gymru,
yn y flwyddyn tri chant wyth tri,
a'n gadael yn genedl gyfan,
a heddiw: wele ni...

“Ry'n ni yma o hyd!...”

YouTube /adolygumathemateg

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 29

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) $9 \times 6 = 54$	2) $15 - 19 = -4$	3) $77 \div 11 = 7$
4) $25\% \text{ o } \$100 = \25	5) Tynnwch $1.4 \text{ o } 5 = 3.6$	6) $4 \times 25 = 100$
7) 7:30 a.m. yn y cloc 24 awr = 07:30	8) I pwys = 16 owns	9) $10\% \text{ o } 350 = 35$

Dinesydd

10) $6.32 + 7.4 = 13.72$	11) Cymedr 2, 4, 15 = 7	12) Amrediad 2, 4, 15 = 13
13) 5.218 i ddau le degol = 5.22	14) $4 + 5 \times 2 - 1 = 13$	15) $1\% \text{ o } £30 = £0.30$
16) $7\frac{3}{4} \text{ m} = 7,750 \text{ cm}$	17) 92% fel degolyn = 0.92	18) $6^3 = 216$

Ymerawdwr

19) Cilydd 8 yw $\frac{1}{8}$ neu 0.125	20) $18 \times 11 = 198$	21) $120 \times 0.01 = 1.2$
22) Mae 13 traean mewn $4\frac{1}{3}$	23) 123,456 i dri ffigur ystyrlon = 123,000	24) $1^4 = 1$
25) Mae 2 fodfedd tua 5 cm. Tua sawl cm yw 5 modfedd? 12.5 cm		

Hanes: Llinell Amser

Rhufeiniaid Rhifedd: Sesiwn 30

Sgôr: _____ Pwy ydych chi? _____

Gladiator

1) Ysgrifennwch holl ffactorau 20: 1, 2, 4, 5, 10, 20	2) $12 \times 11 = 132$	3) $17 \div 2 = 8.5$
4) $£80 - £29.99 = £50.01$	5) Dwbl 240,000 = 480,000	6) $0.2 + 0.8 = 1$
7) 29.87 i un lle degol = 29.9	8) Mae 275° yn ongl atblyg	9) 25% o 44 = 11

Dinesydd

10) $7.5 + 2.7 = 10.2$	11) Adiwch 28.4 i 4 = 32.4	12) Amrediad -5, 0, 5 = 10
13) $3 - 2 \times 0 + 4 = 7$	14) $12 \div 0.5 = 24$	15) $2 \div 0.2 = 10$
16) 6,400 g = 6.4 kg	17) $\frac{4}{5} = 80\%$	18) Awst = 31 diwrnod

Ymerawdwr

19) $120 \div 12 = 10$	20) $13 \times 9 = 117$	21) Gwir neu gau? Mae 1 yn rhif cysefin? Gau
22) $4 \div 0.8 = 5$	23) Cilydd 15 yw $\frac{1}{15}$	24) 0.000709 i un ffigur ystyrlon = 0.0007
25) Beth yw chwarter hanner cilogram mewn gramau? 125 g		

Hanes

Nid oes llawer o dystiolaeth fod y Rhufeinwyr wedi ceisio dal eu gafael ar Brydain ar ôl i Maccen adael yn 383 O.C. Dirywio oedd hanes gweddill yr ymerodraeth hefyd, gyda rhan **orllewinol** yr ymerodraeth yn gorffen yn 476 O.C.

Daliodd y Rhufeiniaid eu gafael ar ran **ddwyreiniol** yr ymerodraeth am 1,000 o flynyddoedd arall, cyn i'r

Otomaniaid gymryd drosodd yn y flwyddyn 1453.

Rhufeiniaid Rhifedd

**Ysgrifennwch eich sgoriau
ar gyfer sesiynau 21–30:**

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

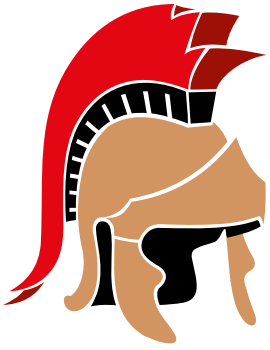
Beth yw cyfanswm y sgoriau uchod? _____

Beth yw cymedr y sgoriau uchod? _____

Beth yw amrediad y sgoriau uchod? _____

Beth ydych yn gwneud yn dda / gweld yn hawdd?

Beth ydych angen gwella / gweld yn anodd?

Rhufeiniaid Rhifedd

Adolygu'r Hanes

1) Ym mha flwyddyn ganwyd Macsen Wledig?

325 O.C.

2) Ym mreuddwyd Macsen, o beth gwnaethpwyd y caer ysblennydd?

Aur a cherrig llachar gwerthfawr.

3) Beth oedd y gweision yn gwneud yn y freuddwyd?

Chwarae gwyddbwyll.

4) Sawl negesydd danfonodd Macsen i chwilio am Elen?

13.

5) Beth oedd enwau brodyr Elen?

Cynan ac Adeon.

6) Pryd gadawodd Macsen Brydain Fawr?

383 O.C.

7) Beth yw enw'r gân sy'n cofio hanes Macsen Wledig?

Yma o Hyd.

8) Pryd orffennodd ran ddwyreiniol Yr Ymerodraeth Rufeinig?

1453 O.C.

Rhufeiniaid Rhifedd

Ffynonellau Lluniau

Tudalen	Ffynhonnell
1, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 25, 30, 31, 32, 33, 35, 38	Shutterstock.com
7	Portrait of Lucius Verus, co-Emperor with Marcus Aurelius (161-169 AD). Marble, between 180 and 183 AD, found at the villa of his wife Lucilla at Acqua Traversa, near Rome. Wikimedia Commons
13	Andrew Birrell (after Henry Fuseli), Caractacus at the Tribunal of Claudius at Rome (1792). Wikipedia
14	Boadicea Haranguing the Britons. Wikipedia
17	Cerflun o Buddug a'i merched. Neuadd y Ddinas, Caerdydd. Flickr
18	Philip Bird LRPS CPAGB / Shutterstock.com
19	General route of Watling Street overlaid on an outdated map of the Roman road network in Britain. Wikipedia
21	Map o Gymru. Wikipedia
22	A very steep hill on the not so straight Roman road to Neath. www.geograph.org.uk/photo/405253
23	Segontium Roman fort (Wales). Fundaments of thermae (bath house). Wikipedia
24	Caerhun river crossing by Noel Walley. Wikipedia
26	A crude illustration of Maccsen Wledig from a 15th century Welsh language version of Geoffrey of Monmouth's highly influential Historia Regum Britanniae ('History of the Kings of Britain'). Wikipedia
29	Coin of Magnus Maximus Augustus: 383–388. Wikipedia
36	Dafydd Iwan gan Darren Wyn Rees – Aberdare Blog. Wikimedia Commons
42	GTS Productions / Shutterstock.com

